

200

JØRANSEN & NIELSEN
OSLO 1923

FOR NØREGS MÅLLAG OG
NØREGS UNGDOMSLAG

UM

LAGSBRUKSMERKET

FOR

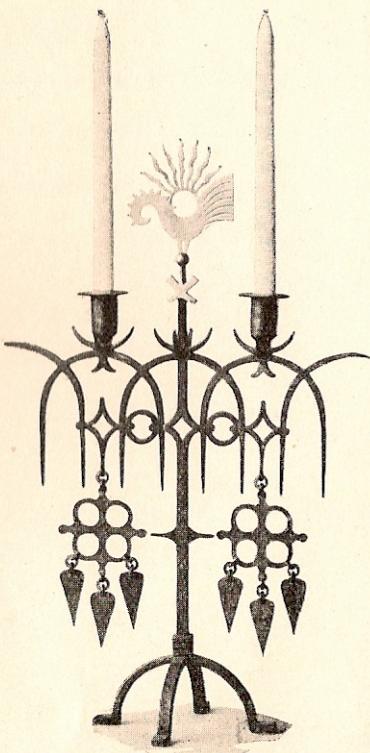
NOREGS MÅLLAG OG

NOREGS UNGDOMSLAG

VED

EDVARD OS

SKRIVAR

Ljosesstake

av smijarn. Merket smidd av kopar,
gyllt. Etter teikning av Carsten Lien.
(Gåve frå Noregs Mållag og Noregs Ungdoms-
lag til professor Gjelsvik og kona på sylvbrud-
laupsdagen dei ra.

UTGJEVE AV SKRIVARSTOVA

OSLO 1925

SOLFUGLEN

av Knut Liestøl

Det er soli som kvar morgen kjem med ljós etter den myrke natti og vekkjer til ny rørsle og nytt liv. Og etter kvart som ho stig um våren er det som all naturi fær ny kveik og kraft av henne. Det er difor ikkje å undrast på at folk til alle tider hev gledt seg ved soli, hev dyrka henne og ofra til henne. Ho hev vore haldi for gud den vide verdi kring; og um dei i seinare tider ikkje nettupp hev rekna henne for ein gud, so hev dei likevel synt henne vyrdnad på ymse måtar. Til langt ut i det 19de hundradåret ofra dei her i landet smør til soli, når ho um vetren var komi so høgt upp att, at ho skein gjennom ljoren eller vindauga. Rundt ikring i norske bygder kjenner dei den skikken at påskemorgon skal ein „sjå til solar“. Dei trudde at påskemorgonen dansa soli med det same ho spratt, av di ho gledde seg yver at Kristus var uppstaden. Ungdomen samlast um påskennatti og tok ut på dei høgaste nutane kring bygdi og såg soli renna. Dette botnar i ein utgamal sed, som me finn umtala i ei av dei eldste fråsegnene som me hev um forfederne våre. Den greske sogeskrivaren Prokop, som levde for ikring 1400 sidan, fortel at det var skikk hjå dei skandinaviske folki å sjå etter soli når dei venta henne att etter den lange vetrynatti. Når det hadde gjenge 35 dagar av myrketidi, fortel han, sende dei folk uppå dei høgaste fjelli, og so snøgt dei derifrå so vidt fekk ein glytt av soli, melde dei det til dei som budde i dalen, og so vart det halde ein stor gledefest.

Kor god og mektug dei hev halde soli for å vera, ser ein tydeleg av alle dei folketruene som knyter seg til henne: med det same soli renn, vert dei vonde vetti maktlause, trolli vert til stein, daudingane må gå i grav att o. s. b. Skal noko lukkast må det gjerast *med* soli, rettsøles. Dette var fyrr so inngrott, at det gamalnorske „ganga med soli“ beint fram tyder å ganga godt. Umvendt er det som gjeng andsøles eller rangsøles gjerne knytt til trolldom og til det vonde.

Det er vel få ting i naturi som diktarane hev lovsunge so som soli. Eg skal berre minna um den heilage Frans av Assisis „Solsong“ og Arne Garborgs „Solbøn“. Dei gamle norrøne skaldane kalla soli for „det fagre hjulet“, eller „himmelbruri“ eller gav henne andre fagre namn; og ofte når dei skulde skildra noko vent og godt, nyttja dei soli til jamforing: himmelen er „solvangen“, ei fager møy er „solkvit“ eller „solbjart“. Sameles er det i stevi og i folkevisone. Var ei kvinne retteleg fager, fekk ho stundom tilleggsnamnet sol: Gudrun lundesol, Tove lidarsol o. fl.

Det er sjolvsagt at soli som var biletet på det gode og fagre, fekk sine symbol som sinnbilete. Eit av dei er *solfuglen*.

Eit dikt av Lactantius fortel at langt i aust ein stad, finst det ei fager slette. Der er sollunden, full av æveleg grøne tre. Dei bleike sjukdomane, den sture alderdom, den beiske dauden, den gnagande redsla kjem aldri dit. Der råkar du ikkje brotsverket eller havesykja eller ufred eller blodgir. Den tunge sut, den fillute armod, den svevnlause hugverk og den tærande hunger er langt burte. Der rasar ikkje uvær eller herjande storm, og aldri legg frosten sitt kalde rim yver markjene. Himmelen er alltid bjart, og midt på sletta er der ei kjelde, som heiter *den levande*. Skir er ho og stilt renn ho med søtt vatn. Innmed kjelda stend eit høgt og grant tre, fullt av mogne eple som aldri datt av. Der held solfuglen, Føniks, til, han som alltid yngjest uppatt med det same han dør. Han tener soli. So snart den safranfarga morgonroden jagar stjernone burt, dukkar han seg ned i dei heilage vatni og drikk av dei, og so svingar han seg i vêret og set seg øvst i det høge treet. So vender han seg mot soli, og ventar på den, og med det same ho ris, syng han ein heilag song og prisar det unge dagsljoset.

Solfuglen vart helst tenkt i hane-skap. Hanen er eit utgamalt solsymbol, ikkje berre for den gullgule liten han kann ha, men helst av di han gjel fyre solrenning og forkynner at det kjem ein ny dag. Både i India og i Persia er hanen heilag, og Avesta segjer at denne fuglen „let sitt mæle høyra ved kvar guddomleg morgenrode“. Hjå hellenane var hanen vigd til solguden, men ein ser au at visdomsgudinna Pallas Athene ber hane-symbolet i hjelmen sin. Hjå æsene i Valhall var det ein hane, Gullinkambi, som etter det sume hev meint sat i Yggdrasils ask og var upphavleg solsymbol. Visst er det at hanen hjå forfedrene våre hev vore knytt til soli på ein sers måte; for ein finn dei same truene um hanen som um soli: hanegal jagar vetti og skrämer daudingane i grav. Det er nettupp solsymbolet, den raude hanen, dei er redde:

„No gjel'e hanen den raude,
no må han vike den daude“

segjer attergangaren i folkevisa. Den raude eller gyllte hanen hev vore so fast sambunden med soli, at dei på Færøyane den dag i dag kann segja: „No gjel raudhanen i aust,“ med same mening som: no renn soli.

Hanen var symbol på nyvakning, nytt liv, ny dag, og dette symbolet kunde då nyttast på fleire måtar. Dei kristne tok opp symbolet, og let hanen tyda frelsaren som fører ut or natti til ljoset. Av den same grunnen finn ein hanen på gamle kristne gravmæle: i gravnatti skulde han forkynna det ævelege livs morgen. Enno kjänner me hanen frå kyrkjespiret: men folk ser han helst som ein verhane. Vår tid som so ofte hev gløymt dei gamle symboli, eller ikkje skyna dei, eller gjeve dei ei ny og flatbotna og poesilaus tyding, hev heller ikkje kunna verdsetja solfuglsymbolet. Men det hev so djupe røtter i framfarne tider, det er so godt og fagert, at det bør ikkje gløymast. Det høver like godt i dag som for tusund år sidan til symbol på nyvakning og ljós og liv og vår og ungdom.

Difor hev Noregs Mållag og Noregs Ungdomslag teke uppatt dette ærverdige og stemningsrike sinnbiletet til sams merke for lag med lagsbruk. Over desse samlings-plassane våre skal ein sjå *Solfuglen*, og attum den renn soli. Og det kann snaudt tenkast noko betre symbol på det nasjonale vekkjings- og upplysnings- og etterreisings-arbeidet som skal hjelpa oss ut or dei lâke fylgjone av dei „fire hundred år i natten“ i målvegen.

KNUT LIESTØL.

FYRESOGA TIL MERKET

På eit samrådsmøte som vart halde i samband med årsmøtet i N. Ul. i Oslo 1922 vart tanken reist av Nils Engja å få eit sams kjennemerke for lagsbruk i samskipnaden og få teke dette i bruk i uthengsskilt og onnor reklame.

Alle fann denne tanken god. Møtet gjorde samrøystes dette vedtaket:

„*Skrivaren vert beden um å få eit sams symbol for alle lagsbruk innan N. Ml. og N. Ul. soleis at det ikkje skal gå an å taka i mist av våre lagsbruk og private kaffistovor eller bondeheimar.*“

Skrivaren tok opp tanken til dryftings. Han fann at spursmålet um eit sams symbol — eit lovverna lagsmerke — burde løysast fyrist. Han vende seg til teiknaren Carsten Lien.

Teiknaren gjorde eit utkast til merke og skilt som vart lagt fram for rådleggjingsmøtet som vart halde i Ålesund 1. april 1923 i samband med årsmøtet i N. Ml.

Møtet gjorde dette vedtaket:

Møtet bed styret i N. Ml. og N. Ul. setja ned ei nemnd til å skriva ut og døma i ei pristevling um eit sams kjennemerke for lagsbruk. Kostnaden med dette går lagsbruken på å byta millom seg.

Bæstyra viste saka til driftsnemnda. Og driftsnemnda la på Skrivaren å arbeida vidare med tanken.

Skrivaren fann at både dette og ymse andre spørsmål som rådleggjingsmøtet i Ålesund hadde reist, hadde so stor rekkjevidd, økonomisk og på anna vis, at det var lite rådeleg å leggja i veg med ei løysing berre etter vedtak på det uansvarlege rådleggjingsmøtet. Vinteren 1923—24 gjorde han difor ei ferd landet rundt til dei fleste lagsbruksstyra, sökte samråd med dei beinveges og fekk bindande vedtak. Han hadde med fyrist eitt, sidan two og til sist tri utkast frå Carsten Lien til skilt, — men alle med same symbolet.

Dei ulike utformingane kom fram etter kvart, etter merknader på desse samrådsmøta.

Spursmålet vart lagt fram for lagsbruksstyra i den form at dei skulde segja frå um dei fann utkastet til symbol brukande, eller um dei heldt fast på vedtaket frå rådleggjingsmøtet i Ålesund 1923 um å byda inn til ei almenn tevling um eit merke.

Av 20 lagsbruksstyre, gjekk 16 med på å segja at merket var brukande, 4 heldt fast på Ålesundsvedtaket.

I møte den 23. mai 1924 gav driftsnemnda Skrivaren fullmakt til å gjera eit prøveksemplar av merket etter den siste utforminga til å setja upp på Bondeheimen i Molde, so sendemennene til årsmøtet i N. Ul. 1924 kunde få sjå korleis det vilde taka seg ut. Dette vart sett i verk.

I samband med årsmøtet i N. Ul. i Molde 1924 vart halde eit nytt rådleggjingsmøte med sendeminner frå lag med lagsbruk. Med 22 mot 4 røyster godkjende dette møtet *sjølvे symbolet*. Sidan vart dette vedtaket gjort med 20 mot 2 røyster:

Møtet råder til at lagsbruksmerket vert godkjent etter prøveutkastet som no er sett opp på Bondeheimen i Molde og at styret i Noregs Ungdomslag får fullmakt til å setja opp fyresegner um bruk av merket, godkjenna andre upphengsmåtar osb.

Dette vedtaket vart godkjent på årsmøtet i N. Ul. dagen etter, samrøystes, og på årsmøtet i N. Ml. i Arendal 1925 mot 11 røyster.

I samsvar med dette vedtaket har driftsnemnda sidan godkjent dei fire ulike utformingar til skilt som er tekne inn i dette skriftet og sett opp fyresegner um bruken.

Den 25. september 1924 har „*Styret for det Industrielle Retsvern*“ gjeve merket münstervern.

Vidare er skiltet godkjent av „*Tilsynsrådet for byens utseende*“, i Oslo og av *Oslo politikammer* til bruk i Oslo. Det gjev trygd for at det skulde verta godkjent alle andre stader med.

SAK-KUNNIG DOM UM SKILTE T

Konservator *Kristofer Visted*, namngjeten for det framifrå prydverket: „*Vor gamle bondekultur*“ som no held på å koma i 2. utgåva, har vore beden um å granska skiltet og segja kva han meiner um det. Han skriv:

Eg har havt høve til å sjå hr. *Carsten Liens* utkast til uthengsskilt for kafistovor og bondeheimar og vil gjerne få segja frå at eg finn oppgåva løyst på ein sers finsleg måte, både i tanke og utforming. Smijarnet er nytta med handverkskunnigt skyn på kva som serskilt høver med jarn. Skiltet er laga i ein beintfram, kraftfull stil og er ikkje skjemt med tarvlaust brot. Samstundes verkar det stasleg og fell i augo, soleis som eit skilt skal gjera. Traust og friskt i utsjānaden og med den staslege hanen på toppen er det i fullt samsvar med god heimleg handverkstradisjon.

KRISTOFER VISTED.

LAGSBRUKSMERKET KANN NYTTAST IKKJE BERRE I UTHENGSSKILT.

Det kann au nyttast på servise, på vindauge, til pryd på innreidnad i lagsbruk, på brevvær og brevpapir og til ymse prydnadsting, — alt under den fyresetnaden at det har med lagsbruk eller forretningsdrift innan samskipnaden å gjera.

Her er teke nokre døme på korleis det alt er teke i bruk av lands-samskipnadene til ulike fyremål soleis:

I ein smijarnsljosestake til heidersgåve åt professor Gjelsvik og kona på sylvbrudlaupsdagen deira, i segl for Norsk Målkontor, i Solfuglnåla til N. Ml.

Alle, kven det so er og til kva bruk det so skal vera, må i kvart einskilt høve søkja um løyve og godkjenning i samsvar med fyresegnene pkt. 8. Dette må so vera av umsyn til at N. Ml. og N. Ul. må halda uppe eineretten til å bruka og laga merket, elles vil lovvernet falla burt

1. Landslaget har eineretten til merket. Det kan ikkje nyttast i noko form utan løyve frå landslaget i kvart einskilt høve.
2. Alle reine lagsbruk innan samskipnaden har rett til å få slikt løyve. Dei kan nyta det i uthengsskilt, på glasrutone, på talerkar, koppar osb. alt etter som dei sjølvé finn tenleg.
3. Lagsbruk som er blanda sameigor eller blanda lutlag, kann få løyve til å nyta merket, um dei svarar lagsbrukskatt som andre lagsbruk og elles fyller dei krav som vert sette til reine lagsbruk.
4. Lagsbruk som får uord på seg for ringt stell, eller som gjev tilhelde for usømd på noko vis, eller som på annan måte gjer sig uverdug til å føra merket, kann fråtakast retten til å føra det.
5. Um laget (laga) som eig lagsbruket vert utmelde or samskipnaden, taper lagsbruket med ein gong retten til å bera merket. Det same skjer, når lagsbruket skifter eigar. Ny eigar må ha nytt løyve.
6. Uthengsskilt med lagsbruksmerket i, må tingast hjå landslaget, som har eineretten til å laga dei. Dei som ikkje ynskjer understell eller uphengsmåte etter normalskiltet, må gjea greie for korleis dei ynskjer det.
7. Landslaget skal selja lagsbrukskiltet for tilverknadskostnaden og syta for at det vert so billeg som råd er, m. a. med å samla tingarar på so mange skilt som råd er i gongen.
I tilverknadskostnaden vert medrekna ein høveleg sum til å dekkja utgifter til teiknar, registrering, reklame, sakkunnigt tilsyn med tilverknaden. osb.
8. Når det er spurmål um å nyta merket i planskilt, på vindauge, på servise o. likn. må lagsbruket få mønsterteikningar frå landslaget, eller — um det vil skaffa mønsterteikningar på annan måte — få mønstra godkjende av landslaget.
- M. u. t. kostnaden i slike høve gjeld fyrsegnene i pkt. 7.
9. Alle lagsbruk som sjølvé fører merket, har plikt til å føra tilsyn med at ikkje noko lag eller lagsbruk nyttar merket som ikkje er rettkomen til det. Misbruk må straks verta meldt til landslaget.

Med „Landslaget“ er her meint N. Ml. eller N. Ul.

S e g l o g s t e m p e l

© for Norsk Målkonto ®

S o l f u g l e n

n å l a s o m N o r e g s M å l l a g s e n d e u t
i 1925 til å selja til inn tekt for
© n o r s k m å l s a r b e i d e t ®

LAGSBRUKSSKILT NR. I

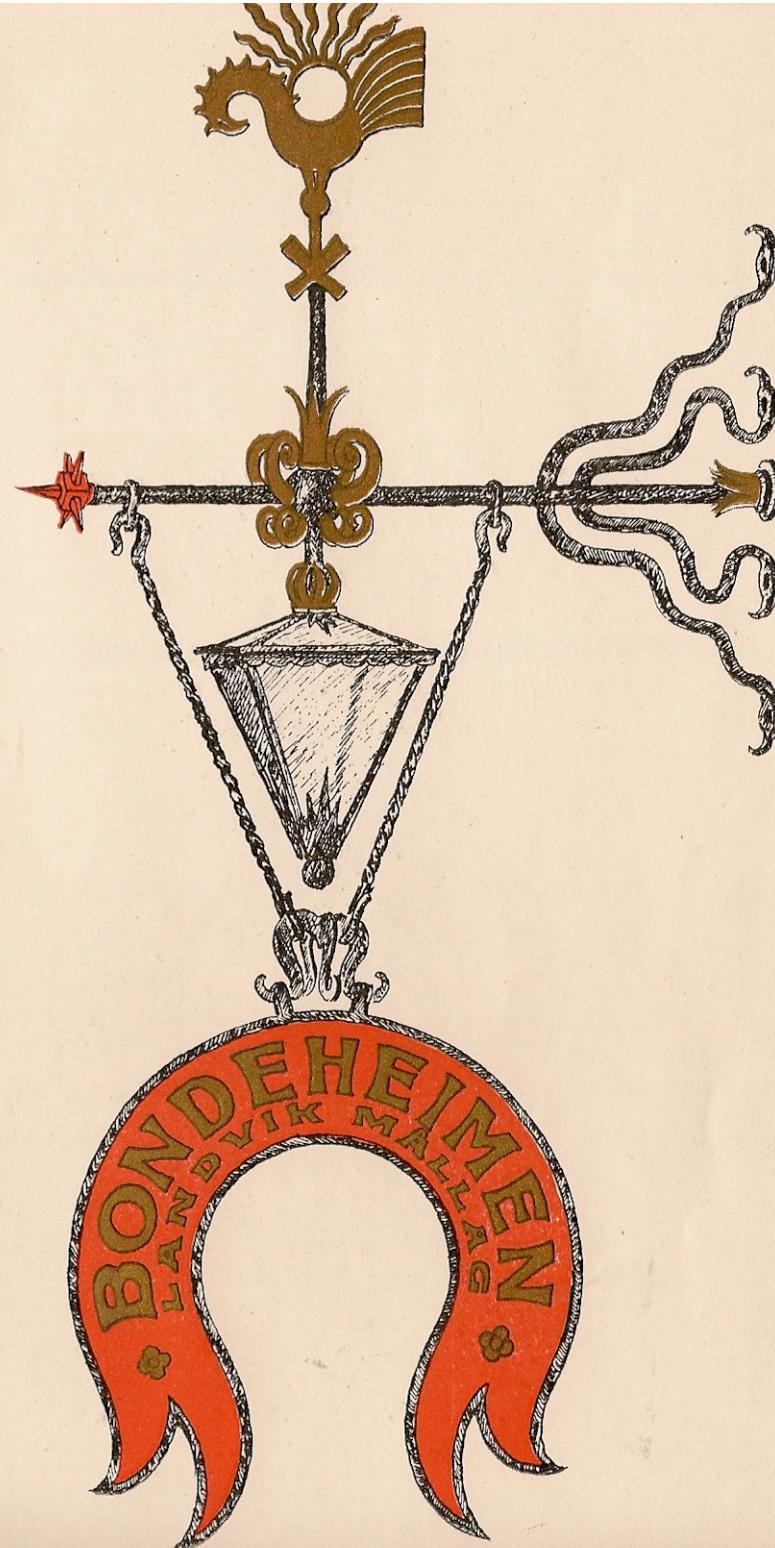
Mælestav 1—10.

Smijarn, ekte gylling,
lykt med antikt glas.

Pris:

Fullferdig med måling, lakering
og gylling, kr. 450.00. Hertil
kjem pakking og sendekostnad.

Dette er normalskiltet å rekna,
det mest fullnøgjande i alle
måtar og det som dei fleste
altso bør tak a.

©.....©

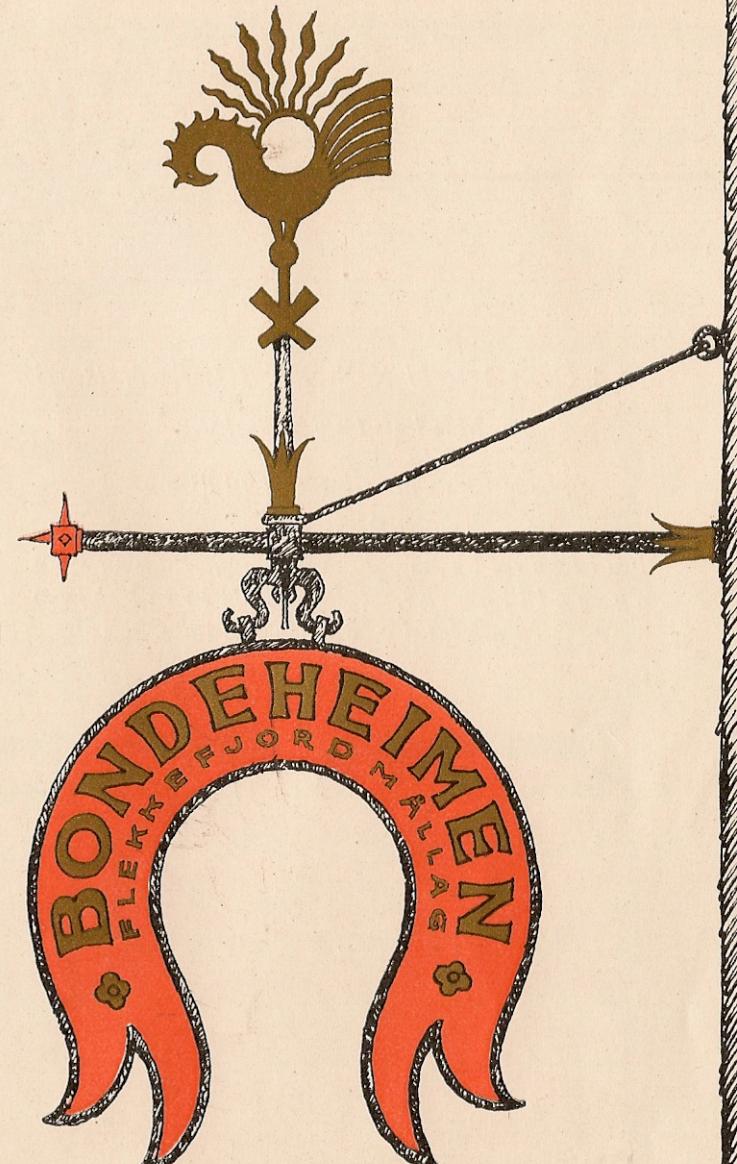
LAGSBRUKSSKILT NR. 2

Mælestav 1—10.

Smi jarn, e kte gylling.

P r i s:

Fullferdig med måling, lakering
og gylting kr. 325.00. Hertil kjem
pakking og sending.

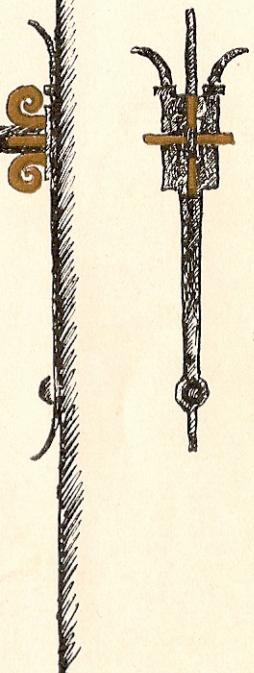
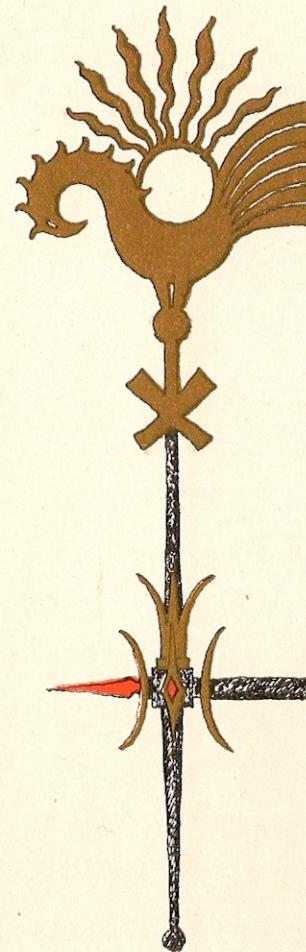
L A G S B R U K S S K I L T N R. 3

Mælestav l — 10.

Smijsarn, ekte gylling.

P r i s:

Fullferdig med måling, lakering
og gylling kr. 225.00. Hertil kjem
pakking og sending.

•

L A G S B R U K S S K I L T N R. 4

Mælestav 1—10.

Planskilt. Namneplata av tre,
hanen med stang av smijarn med
ekte gylling.

Pris:

kr. 190.00. Hertil kjem pakkning
og sending.

SÅLERSHUS
GRUE BONDEUNGDOMSLAG

